

Sammanfattning

Bakgrund

I dag sker inte något regelmässigt offentliggörande av resultaten från livsmedelskontrollen. Kontrollmyndigheterna bestämmer själva om och på vilket sätt de vill offentliggöra resultatet. Ett flertal kontrollmyndigheter har redan börjat publicera resultat på sina hemsidor och flera kommuner i Skåne har gemensamt tagit fram ett underlag för att samordna ett system för sina offentliggöranden.

Kommersiell drivkraft

Av kommunernas rapportering till Livsmedelsverket 2003 framgår att avvikelser från livsmedelslagstiftningen noterades i medeltal hos hälften av de besökta anläggningarna.

Matförgiftningar innebär både ett stort lidande för konsumenter och stora kostnader för samhället. Det är fler som insjuknar än vad som framgår av antalet inrapporterade matförgiftningar. Livsmedelsverket har uppskattat att det årligen kan vara så många som 500 000 personer.

Resultaten från livsmedelskontrollen och antalet matförgiftningar varje år visar att det finns behov av att föra in ett verktyg som höjer företagares ambitionsnivå när det gäller livsmedels-säkerhet i livsmedelskedjan.

Oro för dåligt rykte har visat sig få en viss påverkan på företagare att investera i en god livsmedelshantering. Ambitionsnivån blir antagligen ännu större om det i systemet förs in en möjlighet att synliggöra för konsumenter och andra intressenter de företag som vid kontrollen fick ett positivt helhetsomdöme, det vill säga skapa ett kommersiellt incitament för livsmedelsföretagare att i större omfattning nå upp till kraven i livsmedelslagstiftningen.

Krav på den offentliga kontrollen

Livsmedelsverket rekommenderar i dag att varje anläggning bör få ett kontrollbesök en gång per år. Det har visat sig att alla anläggningar inte får kontrollbesök med ett års intervall.

Ett framtida krav är att den offentliga kontrollen ska vara riskbaserad och genomföras regelbundet och så ofta som är lämpligt med hänsyn till klarlagda risker, tidigare kontrollresultat, tillförlitligheten hos egna kontroller och information som kan tyda på bristande efterlevnad av lagstiftningen.

En modell för riskklassificering har tagits fram av en arbetsgrupp på Livsmedelsverket. Enligt denna ska företag placeras i en kontrollfrekvensgrupp efter bedömning av de risker som verksamheten i företaget utgör om den inte är under kontroll och den erfarenhet myndigheten har av företaget. Det kan innebära att kontrollfrekvensen blir olika för olika företag trots att riskerna i verksamheten bedömts vara desamma.

Ett regelmässigt offentliggörande kommer att ställa krav på myndigheter att följa fastställda kontrollfrekvenser och att utföra kontrollen på ett likartat sätt.

Synliggöra kontrollen

För myndigheter innebär ett offentliggörande av kontrollresultat en möjlighet att synliggöra sitt arbete. Av kontrollrapporten ska bland annat framgå när kontrollen genomfördes, på vems initiativ och vilka områden som kontrollerades.

Konsumenter och andra intressenter kommer på ett enklare sätt än i dag att kunna se om livsmedelsföretagare och myndigheter uppfyller de krav som lagstiftningen ställer. Det inger förtroende för kontrollmyndigheternas arbete, men även för livsmedelsföretagarnas.

Konsumenter vill veta

Konsumenter har rätt att få del av information om livsmedel. En studie som gjorts i Los Angeles, Kalifornien visar att intäkterna ökade för de företag som fått bra betyg vid livsmedelskontrollen.

Av konsumentundersökningen som utredningen låtit genomföra framgår att 78 procent av de tillfrågade svarat att de vill ha hjälp av

symboler för att välja restaurang eller livsmedelsbutik. Undersökningar visar alltså att konsumenter efterfrågar och använder sig av kontrollresultat vid val av livsmedelsföretag.

Tillgång till information

En kontrollrapport är en allmän handling när den är färdigställd och expedierad. Offentlighetsprincipen ställer redan i dag krav på myndigheter att allmänheten får tillgång till kontrollresultat om inte sekretesslagen är tillämplig.

Enligt kontrollförordningen ska kontrollmyndigheter säkerställa en hög grad av insyn när de bedriver sin verksamhet. Relevant information ska göras tillgänglig för allmänheten snarast möjligt.

Målet med 24-timmarsmyndigheter är att allmänheten ska ha tillgång till en öppnare förvaltning där service kan lämnas oberoende av kontorstider och geografisk belägenhet.

Ett offentliggörande av resultat i livsmedelskontrollen möjliggör för allmänheten att på ett lätt och snabbt sätt få tillgång till allmänna handlingar som är offentliga.

Förslag på system för offentliggörande

Resultatet från livsmedelskontrollen ska regelmässigt offentliggöras oberoende av om företag saluhåller direkt till slutkonsument eller till annat företag. Namn på livsmedelsföretag och kontrollresultat ska utan samtycke kunna publiceras på Internet efter en författningsändring som klargör att personuppgiftslagen inte är tillämplig på dessa uppgifter.

Resultatet ska sammanställas i en sammanfattande kontrollrapport. Helhetsomdömet ska delas in i tre nivåer. De är "inga avvikelser", "ett fåtal mindre avvikelser" och "ett flertal mindre avvikelser eller en eller flera allvarliga avvikelser". Kontrollrapporten ska innehålla resultaten från de tre senaste kontrollbesöken. För livsmedelsföretag som saluhåller direkt till konsument ska en dekal med symbol användas för respektive helhetsomdöme. För övriga företag ska i stället siffrorna I, II eller III användas.

En livsmedelsföretagare som saluhåller direkt till konsument ska ha en skyldighet att omedelbart efter mottagandet sätta upp den sammanfattande rapporten på ett ställe som är synligt för konsu-

menter nära entrédörren. Dekalen ska klistras på den sammanfattande rapporten och på entrédörren till anläggningen eller på ett fönster nära entrén. En livsmedelsföretagare som saluhåller på Internet ska publicera rapporten på sin hemsida. Den som med uppsåt eller oaksamhet bryter mot skyldigheten döms till böter.

Den sammanfattande kontrollrapporten som ska sättas upp i livsmedelsanläggningen ska signeras av inspektören och av livsmedelsföretagaren. Inspektören antecknar om och i så fall när livsmedelsföretagaren frivilligt åtar sig att åtgärda bristerna.

En företagare har möjlighet att kommentera den sammanfattande kontrollrapporten genom att fylla i en ruta för om han är enig eller oenig om bedömningen, om fel kommer att åtgärdas omedelbart, eller annat. Det ska också finnas en blankett tillgänglig hos kontrollmyndigheten som företagare kan använda för mer utförliga kommentarer.

Kontrollmyndigheten ska publicera den sammanfattande rapporten tillsammans med övrigt resultat från de tre senaste kontrollerna på sin hemsida. Myndigheten ska på en företagares begäran även publicera blanketten för ytterligare kommentarer på hemsidan.

En livsmedelsföretagare får efter en rutinkontroll beställa en extra offentlig kontroll.

När ett fåtal mindre avvikelser, ett flertal mindre avvikelser eller minst en allvarlig avvikelse noterats ska en livsmedelsföretagare ha rätt till en kontroll inom en vecka från det att begäran kom in till myndigheten och bristerna uppges ha åtgärdats.

En livsmedelsföretagare får även utan föregående rutinkontroll beställa en extra offentlig kontroll. En sådan kontroll ska ha genomförts inom fyra månader från det att begäran kom in till kontrollmyndigheten. Vid ägarbyte ska en livsmedelsföretagare ha rätt till en kontroll inom en månad från det att meddelandet om bytet kom in till kontrollmyndigheten.

En livsmedelsföretagare ska inte ha skyldighet att offentliggöra det senaste resultatet från livsmedelskontrollen om kontrollmyndigheten inte utför den extra offentliga kontrollen inom fastställd tid. Den senaste sammanfattande rapporten och övriga uppgifter från den senaste kontrollen ska i så fall inte heller vara publicerade på myndighetens hemsida.

Ett företags kontrollfrekvens ska bestämmas efter en riskbedömning. Denna bedömning ska inte påverkas av att resultatet ska offentliggöras. Däremot kan rätten till extra offentlig kontroll innebära tätare kontroller.

Successivt införande

Både kontrollmyndigheter, konsumenter och andra intressenter använder datorer i stor utsträckning i dag. Det kommer sannolikt inte att innebära några tekniska svårigheter eller stora kostnader att publicera kontrollresultat på Internet eller för stora delar av allmänheten att få tillgång till resultaten där.

Ett regelmässigt offentliggörande av kontrollresultat innebär nya arbetsuppgifter för kontrollmyndigheterna. Bland annat kan rätten att begära extra offentlig kontroll ställa krav på ökade resurser eller på att kontrollen blir mer effektiv.

Användningen av den datorbaserade inspektionsmodellen, checklistor och vägledningsmaterial har dock visat att den administrativa bördan både hos myndigheter och hos företag minskar. En nyligen beslutad lagändring om möjligheter till samarbete över kommungränserna kan också innebära att kontrollen blir mer effektiv. Livsmedelsutbildningar och myndigheternas framtida rätt till full kostnadstäckning för offentlig livsmedelskontroll ger både faktiska och ekonomiska möjligheter att anställa nya livsmedelsinspektörer för att täcka ett eventuellt behov.

Sammanställningen från några kommuners tillsynsprojekt under 2004 visar att mer än hälften av företagen fick helhetsomdömet "underkänd" vid det första kontrollbesöket. Ett system som vid ett införande innebär att mer än hälften av företagen kommer att offentliggöra ett negativt resultat riskerar att inte få avsedd kommersiell effekt.

Konsumenters valmöjligheter begränsas och därmed påverkas inte företagen lika mycket som om resultaten är mer jämt fördelade mellan helhetsomdömena. Det finns också en risk att förtroendet för vissa delar av livsmedelsbranschen urholkas och att kontrollerna anses för utförliga.

Både myndigheter, livsmedelsföretagare och konsumenter måste informeras om systemet och få en möjlighet att förbereda sig. Systemet för regelmässigt offentliggörande av kontrollresultat bör därför införas successivt.

Vid ett offentliggörande av kontrollresultat är det viktigt med likartad kontroll. För de företag där centralt framtagna checklistor och annat vägledningsmaterial finns bör därför bestämmelserna kunna tillämpas från en viss tidpunkt och för övriga företag från en senare tidpunkt. För att kunna medge myndigheterna full kost-

nadstäckning vid offentlig kontroll kan bestämmelserna träda i kraft tidigast den 1 januari 2007.